

Az év madara a haris

A 2016-ban az év madarának választott haris a guvattfélék családjába tartozik, és alig valamivel nagyobb termetű az ismertebb fürjnél. Az üde, nedves, magas fűvel borított lápterétek, mocsárrétek, patakparti és lápi magas kórósok jellegzetes fészkelő madara.

Nem kötődik annyira a nedves, mocsaras élőhelyekhez, mint hazai rokonai. Hátoldalán a sárgásbarna alapszínű tollazatot hosszanti feketésbarna foltozás díszíti. Oldala és az alsó farkfedők gesztenyebarnán harántszávozottak. Rozsdavörös evezőtollai különösen röptében feltűnők.

Bujkáló életmódú, nehéz felrebbenteni, inkább futva menekül. Ha mégis szárnyra kap, bizonytalannak tűnő röpte, lógó lába és vöröses szárnyai alapján biztosan felismerhető. Rendszerint alacsonyan repül, majd hirtelen leejti magát és eltűnik a növényzetben. Nagyon ritkán kerül szem elé. Leggyakrabban nászidőszakban, szürkületben és hajnalban pillantható meg, amikor az udvarló hímek feje kiemelkedik a növényzetből. Jelenlétét leginkább a hím jellegzetesen, recsegő, harsogó „krex, krex” hangja árulja el. Gyakran éjszaka is szól. Hazánkban ritkasága és rejtett életmódja következtében a hétköznapi emberek számára teljesen ismeretlen.

Vonuló faj, amely a telet Afrika déli részén tölti. Tavasszal, áprilisban érkeznek meg első példányai. A hímek néhány nappal korábban érnek vissza, mint a tojók. A megérkező hímek a megfélemlőnek látszó élőhelyeken, elsősorban éjszaka, rendszeresen hallatják hangjukat, hívják a tojókat. Ebben az időszakban a hímek területüket tartanak fenn és azt agresszíven védelmezik más hímektől. Az idősebb madarak többsége ragaszkodik az előző évi költőhelyéhez.

A haris poligám faj, a két nem közötti párkapcsolat a tojások lerakása után felbomlik. A sikeresebb hímek több tojóval is tudnak párkapcsolatot kialakítani. Ezzel is magyarázható, hogy a szaporodási időszakban a hímek nagy területeket járnak be, olykor több száz kilométeres távolságot is megtéve. A kiáltozó hím, ha tojó tart felé, dürrögni kezd. A párok május közepére alakulnak ki. A tojó egyedül építi fűszálakból, egyéb növényi részekből álló fészket, amelyet többnyire magas fű közé rejt. A 7-10 tojásból álló fészkeket május végén, június elején teljes. A tojó a kotlást a teljes fészkeket lerakása után kezdi meg. 15 nappal később a fiókák szinte egyszerre kelnek ki, majd felszáradásuk után a tojó vezetésével elhagyják a fészket. A frissen kikelt harisfiókák barnásfeketések, a csőrük is sötét színű. Veszély esetén úszni és bukni is tudnak. A fiókák gyorsan fejlődnek, négyhetes korukban már röpképesek. Teljesen önállóvá további négy hét múlva válnak.

A kifejlett madarak elsősorban állati eredetű táplálékot fogyasztanak. Tyúkszerű csőrükkel csipegetik fel a talajról és a növényekről táplálékukat, listájukon férgek, sáskák, szöcskék, bogarak, legyek és hangyák szerepelnek. Esetenként kisebb méretű gerinceseket, így békákat, gyíkokat és kisemlősöket is elkaphatnak. Növényi eredetű táplálékuk gyom- és fűmagvából, esetenként gabonamagvából áll.

Szeptember első felében vonul el. Európai állománya hosszú távú vonuló, a telet Afrika déli részén, jelenlegi ismereteink szerint elsősorban Zaire, Botswana és Zimbabwe területén tölti. Az európai állomány két útvonalon érkezik Afrikába. A nyugat-európai állomány Gibraltáron át éri el Afrikát, míg a közép- és kelet-európai madarak a Balkán-félszigeten, majd a Közel-Keleten és Egyiptomon keresztül érkeznek telelőhelyeikre. Afrikában az esős évszak következtében kialakuló friss növényzetet követve haladnak dél felé. Az európai állomány vonulása augusztus második felében kezdődik, a fő időszaka szeptemberre esik.

Afrikából februárban indul vissza, a Közel-Keletet március-április hónapokban éri el. Európai költőterületeire április második felében, illetve május elején érkeznek. A gyűrűzések során keletkező adatok szerint a harisra nagyarányú pusztulás és rövid életkor jellemző. Európai gyűrűzési adatok szerint hatéves, a hazai adatok szerint hároméves volt a legidősebb, kézre került madár. Egyes becslések szerint a fiatal madarak 70-80%-a elpusztul az első év során.

A haris Európa nagy részén, így hazánkban is megfogyatkozott. Hazai költőállománya az elmúlt évtizedekben jelentősen csökkent, illetve élőhelyeinek vízellátottságától függően erősen ingadozik. Hazánkban 500-1200 pár költhet évente.

A jelenlegi ismeretek szerint legnagyobb állománya a Bodrogszéken él. A faj számára alkalmas élőhelyek jó része eltűnt, a megmaradók többsége felaprózódott. A haris hagyományos élőhelyein az intenzív gyepgazdálkodás, valamint az évi többszöri kaszálás jelentik a legnagyobb veszélyt. Különösen nagy kárt okoznak a korai kaszálások, elpusztítva fészkelőit. A tojók annyira bíznak a védőszínükben, hogy nem menekülnek el a kaszálógépek elől, amely nem ritkán a fészken ülő madarat is elpusztítja. A költésre alkalmas réteken az állattartás visszaszorulásával élőhelyei beerdősülnek, fészkelésre teljesen alkalmatlanná válnak. A gépi kaszálások térben és időben történő irányításával még megmenthetők lennének maradék állományai. Szakemberek a természetkímélő agrárgazdálkodás nagykövetfajának tekintik az év madarát.

Andrési Pál
okl. erdőmérnök